

Volksuniversiteiten: bijna 75 jaar volwassenenonderwijs

H. F. Leuvenink, Nootdorp

Het werk dat in Nederland door volksuniversiteiten wordt gedaan is niet nieuw. Het kan teruggrijpen op ervaringen in een mensenleeftijd opgedaan, in Nederland en daarbuiten. Het verschijnsel volksuniversiteit stamt uit de vorige eeuw. Overal in Europa leefde toen aan de universiteiten de gedachte, dat men zijn kennis ook buiten die instituten zou moeten uitdragen. Hoe dat in ons land in zijn werk ging wordt in het volgende beschreven.

In 1988 zal het 75 jaar geleden zijn dat de eerste volksuniversiteit een programma aan cursisten aanbood. Dat was in Amsterdam. Daar was natuurlijk het een en ander aan voorafgegaan. Vergeleken met andere Europese landen liep Nederland toen duidelijk achter. In Engeland was er reeds in het tweede deel van de negentiende eeuw een gelijk initiatief geweest: de 'university extension movement' van professor Stuart, in 1871 in Cambridge begonnen. Duitsland kende rond 1898 aan de universiteiten – met name in Berlijn – de 'Universitätsausdehnung'. Ook België ging ons voor, waar Lodewijk de Raet in 1892 in

Gent de volksuniversiteit 'Hoger onderwijs aan het volk' oprichtte.

In Nederland was de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen de organisatie die deze ontwikkeling voor het eerst aan de orde stelde. In 1893 nodigde men Professor Dr. Oort uit Leiden uit, op een ledenvergadering te spreken over: 'Wat is ter verspreiding van degelijke kennis, in de richting van 'University Extension' voor onze Maatschappij te doen?'. Het duurde tot 1898 eer de algemene vergadering het hoofdbestuur opdroeg de uitvoering van dit 'University Extension werk' ter hand te nemen. Een tiental Nutsdepartementen ging daarop cursussen organiseren in onder andere geschiedenis, letterkunde, kunst en muziek, staatshuishoudkunde, botanie en praktische electriciteit. Voor een goede uitvoering van het Engelse model was medewerking van de Nederlandse universiteiten onontbeerlijk. Die bleef uit. Wel verleenden hier en daar hoogleraren incidenteel medewerking, maar de universitaire organisatie stelde zich afwijzend op. Vrij algemeen wees men daar de gedachte af dat ontwikkelingswerk uit zou moeten gaan van de universiteiten. Die weg werd volkomen afgesneden toen de Nutscommissie voor onderwijs zich, onder leiding van haar voorzitter Dr. Bos, in 1912 officieel tot de universiteiten om medewerking wendde en van het rectorenoverleg een afwijzend antwoord ontving. De universiteiten bleven buiten de volksontwikkeling en in Nederland kwam daarmee de 'University Extension' op een dood spoor.

Volksuniversiteit Amsterdam: studenteninitiatief

In het begin van deze eeuw waren er in Amsterdam onder studenten 'debating'-clubjes ontstaan. Een deelnemer daaraan – J. Ptasznik – maakte op een zakenreis in Berlijn, kennis met het werk van de Humboldt-Universitäts Volkshochschule. Terug in Amsterdam leidde dat tot oprichting van een 'Vereniging tot bevordering van populair-wetenschappelijke kennis'. De secretaris daarvan, H.S. Uyekruyer, wendde zich tot professor Dr. D. van Embden en met zijn hulp werd een plan ontwikkeld en een lijst van personen opgesteld die erbij betrokken konden worden.

Tot die groep behoorden onder andere Professor Dr. Mr. S.R. Steinmetz, Henri Polak, Prof. Kohnstamm en Dr. Gunning. In het najaar van 1912 was het zover dat in een van de faculteitskamers van de Amsterdamse universiteit de eerste vergadering werd gehouden. In die vergadering kwam een commissie ter voorbereiding tot stand, die, zoals de notulen in officiële taal vermelden, de opdracht kreeg: 'Een instelling in het leven te roepen welke tot doel zou hebben de wetenschappelijke en algemene ontwikkeling te bevorderen, onafhankelijk van staatkundige en godsdienstige richting'.

Na vier maanden was op 15 januari 1913 de commissie zo ver dat zij aan een constituerende vergadering concept-statuten en een concept-programma kon voorleggen.

Het principe neergelegd in dat programma was: 'Dat de cursussen zo vruchtbaar mogelijk moesten zijn voor personen van verschillende ontwikkeling'. De cursussen moesten dus in tweeën gesplitst worden: Eén afdeling voor hen die slechts lager onderwijs hadden genoten en de tweede afdeling voor hen, die een of ander middelbaar of

MAANDBLAD.

PRIJS f 0.10 13e JAARGANG No. 1; SEPTEMBER 1933

DE VOLKSUNIVERSITEIT
van AMSTERDAM
REDACTIE
KEIZERSGRACHT 708
TEL. 34071 ■ GIRO-POST 34910
GEMEENTEREK.V.18

Directoren: Prof. Dr. S. R. Steinmetz. Voorz. W. C. Boerbakker. Pensioenbest. Dr. E. H. Bushore, Jr. J. H. de Cuijse Muller.
Dr. J. D. Bierens-de Haan, Prof. Dr. D. Cohen, Prof. Mr. N. W. Poulham sr. Jr. G. C. Silliders, Mr. B. H. J. de Boer, Secretarisse.
Het blad verschijnt gedurende de werkmaanden van de V. U. A. Abonnementenprijs f 1.- per jaargang - Kosteloos voor leden en toehoorders.
Abonnementen: hos 10 cent per stuk.

HET NIEUWE PROGRAMMA

Op de volgende bladzijden is het eerste deel vermeld van het programma voor het cursusjaar 1933-1934. Het tweede gedeelte is slechts voorloopig opgenomen; een definitieve opgave verschijnt begin Januari.

Zoveel mogelijk is getracht een ruime keuze van onderwerpen aan te bieden. Met wenschen van vroegere cursisten is, waar het mogelijk was, rekening gehouden.

Maandelijks zullen eenige losse voordrachten plaats hebben, welke telkens in ons maandblad zullen worden vermeld; leden der Vereniging kunnen deze avonden tegen een verminderde prijs bezoeken (zie bladz. 20).

Donateurs en begunstigers hebben toegang tot alle cursussen en lezingen, door de V.U. georganiseerd. Uitgezonderd hiervan zijn de taalcursussen. Ook bij cursussen of lezingen in samenwerking met andere Vereenigingen kan geen vrije toegang worden gegeven. Zij worden verzocht op te geven welke cursussen zij wenschen te bezoeken; bij verandering of niet doorgaan zal hun hiervan dan kennis worden gegeven.

Geeft u zoo vroeg mogelijk op! Het zou anders kunnen gebeuren óf, dat een cursus is voltekend en gij niet meer kunt deelnemen, óf dat een cursus wegens gebrek aan deelname is afgezegd, terwijl tevens het noodige aantal inschrijvingen toch nog bereikt werd.

De toelating voor de cursussen geschiedt naar de volgorde van aangifte.

Het is dus zooowel in Uw eigen belang als in dat van de docenten en de Vereeniging, indien U niet tot den laatsten dag wacht met inschrijven.

PROGRAMMA VOOR DEN CURSUS 1933-1934

Het doel der Volksuniversiteit is voor de Amsterdamsche burgerij van alle klassen de gelegenheid tot meer algemeene ontwikkeling en hogere beschaving te openen, door cursussen op veleerlei gebied te doen houden, waarbij schoolscheiding en dwang geheel zijn buitengesloten.

De cursussen zullen des avonds worden gehouden; des middags vindt het bezoek aan musea plaats. Er wordt een serie vóór de Kerstvacantie en een na de Kerstvacantie gehouden; sommige cursussen in de tweede serie zijn een vervolg van de eerste serie, anderen staan geheel op zichzelf.

Er zijn voordrachtscurssussen en werkcurssussen; tot de laatste groep behooren de taalcursussen; van hen, die hieraan deelnemen wordt verwacht, dat zij door het maken van huiswerk, beantwoorden van vragen enz. actief deelnemen; bij de eerste cursussen is de docent meer aan het woord.

Deelnemers aan de cursussen moeten ten leeftijd van 18 jaar hebben bereikt.

De cursussen zijn hoofdzakelijk in twee afdelingen verdeeld: afd. A is bestemd voor hen, die slechts lager onderwijs hebben genoten, afd. B. v. o. r. meer ontwikkelden. Eenige cursussen over meer algemeene

hoger onderwijs hadden genoten of zichzelf met deze gelijkstelden.

Een tweede niet minder belangrijke eis was de veelzijdigheid, niet alleen van vakken, doch ook van richtingen, tevens moest gewaakt worden tegen oppervlakkigheid.

Ieder jaar zou uit het algemene programma een gedeelte gekozen worden. Teneinde echter verdere ontwikkeling te bevorderen zouden sommige cursussen over meerdere jaren lopen, terwijl weer elke cursus in een groep met aanverwante vakken werd gebracht. Bij de samenstelling van het rooster zou er zoveel mogelijk op gelet worden, dat de samenhangende vakken op verschillende avonden werden gedoceerd, opdat de toehoorder die alle kon volgen om zodoende in een bepaald onderdeel van wetenschap grondig kennis te verkrijgen. Op die 15de januari werd bovendien besloten te komen tot oprichting van de vereniging volksuniversiteit Amsterdam.

Waarom volksuniversiteit?

De naam volksuniversiteit werd gekozen omdat geen andere naam beter uitdrukt, wat bedoeld wordt, namelijk 'een universitas', een harmonisch samenhangend geheel van studiën, van middelen tot geestelijke ontwikkelingen, aangeboden en berekend voor het volk in zeer vele zijner lagen, maar niet bestemd voor aanstaande beroepsgeleerden, noch tot voorbereiding tot geleerde beroepen.

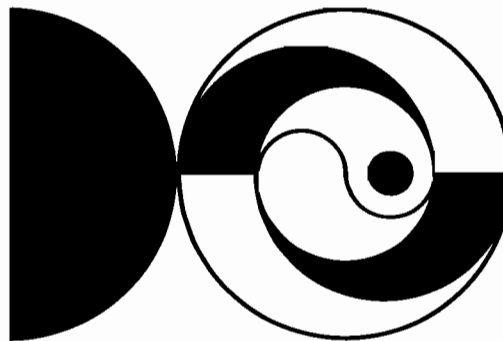
De reeds eerder genoemde professor Steinmetz, werd in Amsterdam tot voorzitter van het eerste bestuur gekozen. Hoe goed die keuze was, bleek in de volgende jaren toen hij zich met kracht op de ontplooiing van deze voor Nederland nieuwe werksoort toelagde en haar deed uitgroeien tot over heel Nederland.

Op 1 oktober 1913 ging in Amsterdam de eerste cursus van start. De belangstelling was geweldig en overrompelde de bestuursleden. Voor de 23 cursussen waren er meer dan 3000 toehoorders – dat wil zeggen deelnemers – ingeschreven.

Het Amsterdamse voorbeeld vond al snel navolging: in 1914 Groningen, in 1915 de R.K. volksuniversiteit in Tilburg, in 1916 Assen en Den Haag, in 1917 Rotterdam en Utrecht, in 1918 Arnhem en Enschede. In 1919 Haarlem, Amersfoort en Bussum.

Oprichting Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten: B.N.V.U.

Tussen al deze verschillende volksuniversiteiten bestond geen band. Ieder was los van de ander tot stand gekomen. Ieder ging zijn eigen weg. Daar kwam in enige mate verandering in toen de rijksoverheid zich bereid toonde subsidie te verschaffen. Die gelden moesten dan echter wel via een centraal kanaal worden verdeeld. De zeven

bestaande volksuniversiteiten richtten daarvoor op 10 mei 1918 de Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten op. Tot 1923 groeide het aantal volksuniversiteiten gestadig tot 18. In de periode tussen 1923 en 1940 kwamen er nog maar enkele bij.

Uitbouw landelijke organisatie

Grote groei was er direct na de Tweede Wereldoorlog toen er een grote drang naar kennis en ontwikkeling bestond. Rond 1960 kende de B.N.V.U. omstreeks 45 aangesloten. Opgemerkt moet worden dat de volksuniversiteit Rotterdam een groot aantal afdelingen kende, verspreid over de Zuid-Hollandse eilanden (Brielle, Oostvoorne, Oud-Beijerland etc.) en in Dordrecht, Gouda, Ridderkerk etc.

Voor Amsterdam, Leiden en Den Haag gold hetzelfde, zij het op bescheidener schaal.

Lang voor de kreet decentralisatie weerklonk, kwamen deze afdelingen – mede onder invloed van het subsidiebeleid van de plaatselijke overheid – tot zelfstandigheid.

Dat zorgde voor een forse groei van het ledenaantal in de zestiger jaren.

Die groei werd ook beïnvloed door de ontzuiling. In Brabant en Limburg kende de B.N.V.U. tot 1965 slechts één lid, namelijk in Eindhoven.

De overige volksuniversiteiten in die provincies waren aangesloten bij de Katholieke Culturele Federatie.

Na de opheffing van die organisatie in 1966 sloten een vijftien vroegere leden van die Katholieke Culturele Federatie zich aan bij de B.N.V.U. Daartoe behoorden de volksuniversiteiten in Tilburg, 's-Hertogenbosch, Kaatsheuvel, Heerlen en Geleen.

Inmiddels tellen de twee zuidelijke provincies een 25 bondsleden.

Het besluit in 1961 om het Centraal Bureau van de B.N.V.U. zelfstandig te maken (voorheen was het ondergebracht bij één van de bondsleden) betekende een grote stimulans voor de ontwikkeling van de B.N.V.U. Het bureau werd in Den Haag gevestigd en kreeg een grotere bezetting en een uitgebreidere taak dan voorheen: namelijk dienstverlening aan de bondsleden op het terrein van organisatie en programmavorming. Verder moest het de belangen behartigen van de bondsleden op provinciaal en landelijk niveau. In de loop van de jaren heeft het een belangrijke voorlichtende taak vervuld bij de ontwikkeling van allerlei vormen van volwasseneneducatie. Dat is de moderne term voor onderwijs, scholing en vorming van volwassenen dat vroeger vormings- en ontwikkelingswerk werd genoemd.

Wat is een Volksuniversiteit?

Een volksuniversiteit is een organisatie die zich bezighoudt met het samenstellen van cursussen die gericht zijn op algemene vorming, scholing en ontwikkeling.

Allebei behoorden die tot het terrein van het sociaal-culturele werk. In tegenstelling tot andere instituten heeft bij het werk van de volksuniversiteiten het accent meer op het leerdoelgerichte gelegen dan op dat van houdingsverandering. Om vergissing te voorkomen leerdoelgericht, wil nog niet zeggen schools en op diploma's gericht.

Volksuniversiteit meegegroeid

Het programma-aanbod van de volksuniversiteiten heeft in de loop van de jaren nogal wat veranderingen ondergaan. Veranderingen gestoeld op de maatschappelijke ontwikkelingen. Vanoudsher is het programma afgestemd geweest op wat mensen behoeften. Vanouds werd daarbij gedacht aan mensen met een lagere school-niveau en aan mensen met een hogere opleiding. Beiden moesten aan hun trekken komen. In de periode 1945-1960 is het aanbod wat verschaald geweest en was het in hoofdzaak bestemd voor de tweede categorie.

De aandacht ging toen – overeenkomstig de heersende maatschappelijke tendens – naar cultuurspreiding.

Lezingen, concerten, toneel- en cabaretvoorstellingen vormden een groot deel van het aanbod.

In de zestiger jaren kwam – flexibel aanhakende bij de vragen van deelnemers - de aandacht bij gespreksgroepen te liggen. Extra aandacht kwam er ook voor talen uit de vakantielanden: Spaans, Italiaans, Servocroatisch, Scandinavische talen.

Weer later kwam daar de aandacht bij voor in ons land wonende buitenlanders met cursussen Nederlands en oriëntatie in de Nederlandse samenleving.

In de zeventiger jaren rijpte in Nederland het besef dat bij veel mensen de lagere schoolkennis was weggezak. Ook vond men die 'oude schoolkennis' te weinig worden nu de leerplicht tot 16 jaar gold. Zo ontstond de vraag naar het ophalen en bijspijkeren van die ontoereikende kennis. De volksuniversiteiten reageerden met een afgestemd aanbod. Later kwamen daar de open schoolgroepen bij. Ook de aandacht voor analfabeten is er bij de volksuniversiteit al snel geweest. In Zwolle werd in 1973 reeds een aanvang daarmee gemaakt. Sindsdien volgden vele volksuniversiteiten.

Nog steeds heeft het volksuniversiteitswerk hetzelfde karakter als voorheen. Door professor Dr. P. Thoenes eens-

Foto Jan Stegeman

Voor wie is de Volksuniversiteit?

De V.U. is er voor u allen. Laat u zich niet misleiden door het woord 'universiteit'. Toen in 1913 voor het eerst zo'n organisatie werd opgericht in Nederland gebruikte men het woord universiteit en dat is sindsdien zo gebleven. Iedereen kan deelnemen, ongeacht de vooropleiding. Dit geldt ook voor de cursussen in de moderne talen. Iedereen die belangstelling heeft is welkom.

geschetst als nomadiserend van aard: Daar taken opvallende die niet vervuld worden, daar taken afstotende die door anderen overgenomen kunnen worden.

Zó ziet een volksuniversiteit eruit!

Eigenlijk is de kop boven deze kolom fout. Immers geen volksuniversiteit is gelijk aan een ander. Wel zijn er punten van overeenkomst die het mogelijk maken toch een algemeen beeld te schetsen. Afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden moet dat beeld worden aangevuld. Dat beeld komt er dan als volgt uit te zien: Een volksuniversiteit is een plaatselijke of regionale organisatie die zich ten doel stelt volwassenen uit alle lagen van de bevolking de mogelijkheden te bieden tot verdere vorming, ontwikkeling of scholing. Daarbij is de volksuniversiteit niet gebonden aan godsdienstige of politieke richtingen.

In omstreeks 125 plaatsen groot en klein zijn er volksuniversiteiten die dus aan dit algemene beeld voldoen.

Die volksuniversiteiten zijn zelfstandig. Zij bepalen ieder voor zich wat hun programma-aanbod zal zijn. Ook financieel zijn zij zelfstandig. Het betekent dat de gemeentelijke subsidie die zij ontvangen niet overal gelijk is. Dat is er ook de hoofdreden voor dat de deelnemersbijdragen voor een cursus van plaats tot plaats verschillend zijn. Voor alle volksuniversiteiten geldt dat zij geen winst beogen.

Alle activiteiten; cursussen, thema-bijeenkomsten, lezingen, excursies moeten kostendekkend zijn. De ontvangsten (deelnemersbijdragen en uit subsidies) moeten voldoende zijn voor het betalen van docenten, zaalhuur en algemene kosten.

Al zijn al die volksuniversiteiten net als alle gemeenten autonoom en verschillend, toch denken zij over de hoofdzaken gelijk. Met elkaar hebben zij gezamenlijk één beleidsnota opgesteld en aangenomen. Daarin staat onder andere dat in het programma-aanbod extra aandacht gegeven zal worden aan mensen met niet meer dan een lagere schoolopleiding.

Wie is die volksuniversiteit?

Zoals al eerder gezegd, het beeld van elke volksuniversiteit wordt bepaald door de plaatselijke organisatie. Dat is een vereniging of een stichting en die bestaat uit mensen. Mensen zijn het die met de eerder genoemde gezamenlijke beleidsnota als uitgangspunt het plaatselijke beeld bepalen.

Welke mensen? In de eerste plaats de bestuursleden. Tot

die bestuursleden behoren zowel deskundigen, als vertegenwoordigers van de docenten, als de deelnemers. De direct betrokkenen – de deelnemers – hebben bij een volksuniversiteit dus duidelijk invloed op het bestuursbeleid en ook op de programma samenstelling. De bestuursleden van die stichtingen of verenigingen zijn vrijwilligers die het vele organisatorische werk in hun vrije tijd doen. Zonder vergoedingen!

In een gelukkig steeds groter aantal plaatsen kan men daarbij rekenen op de werkkraft en de kennis van betaalde medewerkers als directeuren, coördinatoren, cursusleiders en administratieve krachten. Maar als de subsidie niet toereikend is – en iedere gemeente is daarin autonoom! – kan er niemand worden aangesteld.

Dan doen vrijwilligers het werk met uitzondering van het geven van de cursussen. Dat wordt in handen gegeven van daarvoor opgeleide vakkrachten. Uiteraard tegen betaling van het daarvoor geldende honorarium. Het inschakelen van bevoegde docenten is tevens een garantie voor de kwaliteit van de cursussen. Ook die docenten bepalen voor een groot deel het beeld van de volksuniversiteit. Immers met hen hebben de deelnemers het meest te doen. Met elkaar dragen al deze mensen zorg voor een onderling sociaal contact, ook dat is kenmerkend voor een volksuniversiteit.

Hoe ontstaat een programma-aanbod? _____

Het samenstellen van een programma-aanbod kan op verschillende manieren. Allereerst het open-aanbod. Onder open-aanbod wordt verstaan het programma waarop na het bekend maken ervan iedereen kan inschrijven. Vrijwel alle volksuniversiteiten kennen een basisaanbod waarin voorkomen: de moderne talen (Frans, Duits, Engels) en Nederlands; algemene ontwikkeling bestemd om lagere schoolkennis op te halen (ook wel aangeboden als bijspijkerkursussen, ouders op herhaling etc).

Daarbij komen dan vaak vergader- en discussietechniek, spreekvaardigheid. De talen worden meestal gegeven op drie niveaus: beginners, gevorderden, meer gevorderden. Na zo'n derde jaar weet men zoveel van een taal dat men zich ermee in het betreffende land in alledaagse situaties zelf kan redden.

In hoofdzaak komen het spreken en verstaan aan de orde, aangevuld met noodzakelijke grammatica.

In vrijwel alle volksuniversiteiten wordt jaarlijks aan de deelnemers gevraagd wat zij voor zaken op het programma wensen.

Die wensen komen dan terecht bij de programmacommissie. Die ontvangt ook alle verzoeken die in de loop van het jaar bij bestuur of cursusleiding zijn binnengekomen. Samen met de wensen van het bestuur wordt daaruit een programmavoorstel gemaakt.

Afhankelijk van de situatie of in de betrokken stad of dorp nog meer instellingen een aanbod doen, wordt dan nagegaan of overleg nodig is om doublures te vermijden. Maar ook om eventuele manco's en het aanbod aan te vullen.

Vaak ook vraagt men via een oproep in de plaatselijke pers om onderwerpen waarvoor belangstelling bestaat. Kortom, op verschillende manieren probeert men te achterhalen wat de wensen van eventuele deelnemers zijn.

Na al deze voorbereiding komt dan het programma tot

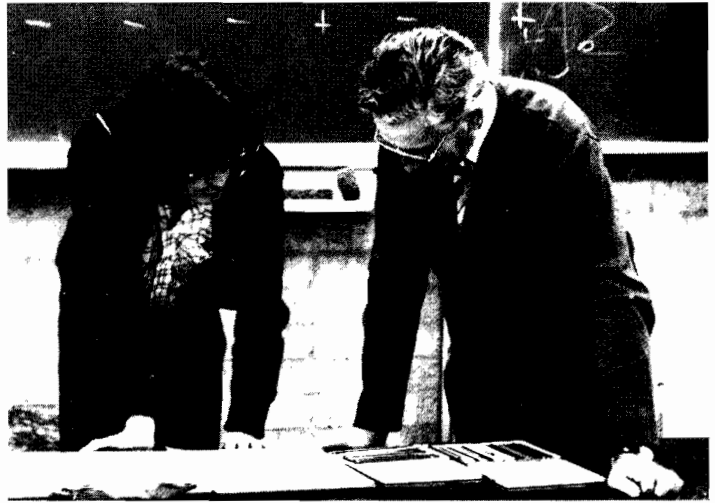

Foto Jan Stegeman

stand. Ook dat is flexibel. Blijkt bijvoorbeeld bij een bepaalde cursus dat de deelnemers in de lessen andere onderwerpen uitgebreider behandeld willen zien, dan kan dat. Immers de docent is niet gebonden aan een vast omlijnd stringent vol te houden leerplan.

Eerder is hij de begeleider die gebruik makende van zijn vakkennis, de deelnemers op de leerweg verder helpt, die zichzelf uitgestippeld hebben.

De tweede vorm van activiteiten bij een volksuniversiteit heet het werken met doelgroepen. Daarbij staat eigenlijk alleen de algemene doelstelling van de cursus vast; bijvoorbeeld bij een alfabetiseringscursus: Lezen en schrijven. De werving van de deelnemers gaat vrijwel immer via tussenpersonen (vertrouwenspersonen) of door mond op oor reclame. Programma en werkwijze komen door bespreking en onder invloed van de deelnemers tot stand.

Hoe het programma ook tot stand komt, bij de uitvoering blijft de deelnemer het belangrijkste: die moet aan zijn trekken komen. Docent en organisatie moeten daarvan uitgaan.

Wat is er bij de volksuniversiteit te doen? _____

Voor alle duidelijkheid nogmaals: Er is geen centraal vastgesteld en landelijk geldend programma. Wie wil weten wat er in zijn omgeving voor mogelijkheden zijn, dient dat ter plaatse op te vragen.

In de meeste programma's komen voor:

- Talen: Nederlands, Frans, Duits, Engels, vaak ook Spaans, Italiaans; soms Russisch, Zweeds, Turks of nog meer talen als Arabisch, Indonesisch, Chinees of Japans. (Hoe groter de stad – en de volksuniversiteit – hoe groter en verscheidener het aanbod.)
- Algemene vorming.
- Cursussen op het gebied van psychologie, filosofie, opvoedkunde, recht, sociale wetgeving, wiskunde etc.
- Kennis van streek en stad: archeologie, heemkunde, flora en fauna etc.
- Vaardigheden: karweitjes in huis, timmeren, metselen, autotechniek, pech onderweg, navigeren (vaarbewijs), stoelen matten, koken, naaien etc.

- Discusstechniek, vergaderen, spreekvaardigheid, notuleren, besturen verenigingen etc.
- Lichaamsverzorging: yoga, gymnastiek, jazz-ballet, schoonheidsverzorging, massage-techniek etc.
- Creatief bezig zijn: foto, film, tuinverzorging, bridge, schaken, dammen, schilderen, tekenen, boetsen, pottenbakken, handenarbeid en nog vele creatieve technieken meer.

Kunt u er bij de plaatselijke volksuniversiteit niet achter komen, dan kunt u het proberen bij het bureau van de Bond van Nederlandse Volksuniversiteiten in Den Haag, telefonisch bereikbaar van maandag tot vrijdag van 9.00 - 17.00 uur, onder nummer 070 - 655808.

